

Προς μια χαοτική ρύθμιση

Διλήμματα και προοπτικές της κρίσης*

Του Michel Husson

Ο γάλλος οικονομολόγος Μισέλ Ισόν (<http://hussonet.free.fr>) είναι ερευνητής στο Ινστιτούτο Οικονομικών και Κοινωνικών Ερευνών (IRES) του Παρισιού. Έχει γράψει πλήθος έργων μαρξιστικής οικονομικής ανάλυσης και είναι σταθερά στρατευμένος στη ριζοσπαστική Αριστερά και το αντιπαγκοσμιοποιητικό κίνημα.

Ακόμα και εάν η Ευρώπη έχει βγει από την ύφεση, η ανάκαμψη είναι διστακτική και επίσης μπορούμε να πούμε ότι η κρίση δεν βρίσκεται παρά στην αρχή της. Έχει ξεκινήσει, στην πραγματικότητα, μια μακρά περίοδος ισχυρών αναταράξεων για τον καπιταλισμό, ο οποίος θα βρεθεί αντιμέτωπος με τέσσερα μεγάλα διλήμματα:

1. Η κρίση οδήγησε σε πτώση της κερδοφορίας των επιχειρήσεων. Θα προσπαθήσουν να την αποκαταστήσουν ασκώντας πίεση στους μισθούς και προσαρμόζοντας καλύτερα το προσωπικό τους. Στις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες –το πιο χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η Γερμανία– η απασχόληση έχει μειωθεί λιγότερο απ' ό,τι θα έπρεπε, λαμβανομένου υπόψη του εύρους της ύφεσης. Εάν η ανάκαμψη επιβεβαιωθεί, θα είναι για μεγάλο χρονικό διάστημα μια ανάκαμψη χωρίς απασχόληση. Εάν στο ίδιο διάστημα οι μισθοί μείνουν παγωμένοι ή μειωθούν, εάν ο δείκτης αποταμίευσης των νοικοκυριών αυξηθεί και εάν ο πληθωρισμός επανακάμψει, τότε υπάρχει ο κίνδυνος να πέσει η κατανάλωση και να φρενάρει την ανάκαμψη. Αυτό είναι το δίλημμα της διανομής: κέρδη ή αγοραστική δύναμη;

2. Στο επίπεδο της παγκόσμιας οικονομίας, η εξάλειψη των ανισορροπιών και ιδιαίτερα του αμερικάνικου ελλείμματος, κινδυνεύει να επιφέρει μια επιβράδυνση της παγκόσμιας ανάπτυξης ή μια σκλήρυνση του εμπορικού πολέμου. Ο στόχος των ΗΠΑ είναι να θεμελιώσουν την ανάπτυξή τους περισσότερο στις εξαγωγές παρά στην κατανάλωση με πίστωση, αλλά το μοναδικό άμεσα προσιτό γι' αυτές μέσο είναι η πτώση του δολαρίου, σε βάρος της ανάπτυξης σε άλλα μέρη του κόσμου, και ιδιαίτερα στην Ευρώπη. Η προσφυγή στις μετεγκαταστάσεις επιχειρήσεων ως μέσο για την αποκατάσταση της κερδοφορίας κινδυνεύει να οξύνει την αποβιομηχάνιση στις ΗΠΑ και την Ευρώπη. Αυτό είναι το δίλημμα της παγκοσμιοποίησης: εξισορρόπηση ή ανάπτυξη;

3. Τα κράτη έχουν αμβλύνει τις επιπτώσεις της κρίσης, με τίμημα ένα ιλιγγιώδες άνοιγμα των δημόσιων ελλειμμάτων. Πρέπει τώρα να μειώσουν αυτά τα ελλείμματα, μεταβιβάζοντας στους πολίτες το λογαριασμό της κρίσης. Οι διοικούντες έχουν συνείδηση του γεγονότος ότι αυτό δεν πρέπει να γίνει πολύ γρήγορα, κι εδώ πάλι λόγω του κινδύνου να ακυρώσουν την ανάκαμψη. Μπορεί να αποκλίνουν σε ό,τι αφορά τον βέλτιστο ρυθμό, αλλά συμφωνούν σε ό,τι αφορά τα μέσα για να πετύχουν αυτό το στόχο. Πρέπει να μειώσουν τις κοινωνικές δαπάνες βαθαινοντας –όπως εξηγεί ο ΟΟΣΑ στις τελευταίες *Οικονομικές Προοπτικές* του– «τις για πάρα πολύ καιρό αναβαλλόμενες μεταρρυθμίσεις»,

---

* Το άρθρο γράφτηκε ειδικά για το περιοδικό του ΣΥΡΙΖΑ.

έτσι ώστε να διατηρήσουν την «εμπιστοσύνη» των χρηματιστικών αγορών. Αυτό είναι το δίλημμα του προϋπολογισμού: εξάλειψη των ελλειμμάτων ή κοινωνικές δαπάνες;

4. Στην Ευρώπη, το σοκ από την κρίση έχει οξυνθεί περισσότερο εξαιτίας της ετερογένειας των εθνικών διαδρομών. Δεν έχουν χτυπηθεί όλες οι χώρες με τον ίδιο τρόπο, αλλά κυρίως διαφέρουν οι προοπτικές εξόδου από την κρίση, σε συνάρτηση με τη σχετική εξάρτησή τους από την παγκόσμια αγορά. Οι πολύ εξαγωγικές χώρες (Γερμανία, Κάτω Χώρες, Δανία) θα προσπαθήσουν να κερδίσουν νέα μερίδια αγοράς βελτιώνοντας την ανταγωνιστικότητά τους μέσω ενός νέου παγώματος των μισθών. Αλλά αυτός ο προσανατολισμός θα καταβάλει το σύνολο της ευρωπαϊκής εσωτερικής αγοράς και θα επιδεινώσει τις προοπτικές των χωρών για τις οποίες αντιπροσωπεύει το κύριο μέρος των αγορών τους. Αυτό είναι το ευρωπαϊκό δίλημμα: καθένας για τον εαυτό του ή συντονισμός;

Η Ελλάδα βρίσκεται στη διασταύρωση των δύο τελευταίων διλημμάτων. Από τη μία πλευρά το δημόσιο χρέος της είναι σημαντικό (αλλά όχι και τόσο μεγαλύτερο από ό,τι άλλων χωρών)· από την άλλη, δεν υπάρχει σε ευρωπαϊκή κλίμακα κανένας συλλογικός μηχανισμός συντονισμού για τη χρηματοδότηση των ελλειμμάτων. Ακριβώς σε αυτό το κενό παρεισφρέουν οι χρηματιστικές αγορές· έχουν βρει μια καινούργια ευκαιρία για να κερδοσκοπήσουν με κεφάλαια που τροφοδοτήθηκαν από τις κρατικές επιχορηγήσεις. Αυτή η επίθεση δείχνει ότι τα μεγάλα λόγια για τη ρύθμιση δεν έγιναν πράξη. Από τη στιγμή που βοηθήθηκαν οικονομικά και καθησυχάστηκαν, οι χρηματιστικές αγορές ξανάρχισαν την αναζήτηση κερδοσκοπικών ευκαιριών: το ελληνικό χρέος, αλλά επίσης και οι πρώτες ύλες, οι άδειες εμπορίας ρύπων κτλ. Η ανορθολογική πληθωρικότητα για την οποία μιλούσαμε πριν από την κρίση κατάντησε πραγματική παραφροσύνη.

Η κατάσταση στην ουσία μπορεί να συνοψιστεί ως εξής:

1. Η επιστροφή στον ρυθμισμένο καπιταλισμό είναι αδύνατη γιατί ο συσχετισμός δύναμης δεν είναι αρκετός για να την επιβάλει.
2. Η μόνη διέξοδος για τον υπαρκτό καπιταλισμό είναι η εμβάθυνση του νεοφιλελεύθερου μοντέλου.
3. Αλλά αυτό το μοντέλο, που έχει μπει σε κρίση, δεν μπορεί πλέον να λειτουργήσει. Πράγμα που δεν σημαίνει ότι ο καπιταλισμός θα καταρρεύσει, αλλά ότι μπαίνει σε μια φάση «χαστικής ρύθμισης». Αυτή η έκφραση (αντιφατική εν τοις όροις) υπογραμμίζει την αδυναμία του καπιταλισμού να επιλύσει τα διλήμματά του με συνεκτικό τρόπο. Ο καπιταλισμός έχει στριμωχτεί σε ένα αδιέξοδο από το οποίο δεν μπορεί να βγει παρά ενισχύοντας τις διαδικασίες κοινωνικής οπισθοδρόμησης που είναι απαραίτητες για τη διατήρηση της υπάρχουσας κοινωνικής τάξης. Είναι λογικό και ταυτόχρονα παράλογο: αυτός ο δρόμος έχει στην πραγματικότητα αποκλειστεί επί μακρόν, γιατί οι προϋποθέσεις βιωσιμότητάς του καταστράφηκαν από τη χρηματιστική κρίση. Τέτοια είναι η κύρια αντίφαση της περιόδου που ανοίγει και να γιατί είναι θεμιτό να κάνουμε λόγο για χαστική ρύθμιση.

Μετάφραση: Γιάννης Αλμπάνης